

OPONENTSKÝ POSUDEK

Disertační práce Mgr. Jany Jirouškové:

Evaluační realita v projektovém vyučování a problémovém vyučování

Oponentka

PhDr. Katarína Přikrylová, Ph.D.

Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby, PdF UHK

Uchazečka o doktorský titul, Mgr. Jana Jiroušková, se ve své absolventské práci věnuje tématu evaluace v hodinách výtvarné výchovy a již v názvu disertační práce vymezuje metody výuky, v rámci kterých hodnotící kritéria zkoumá. Samotný tento fakt se promítá do celé její disertační práce a nastavuje úhel pohledu na evaluaci v jasně definovaném metodickém rámci.

Vzhledem k probíhajícím změnám v oboru výtvarná výchova vnímám výběr tématu jako velmi aktuální, nehledě na to, že takto rozsáhlý výzkum v neustále diskutabilním a diskutovaném tématu, jako je hodnocení, je velmi přínosný. Stran plnění cíle disertační práce, popsat strukturu hodnotících situací ve výtvarné výchově na druhém stupni základní školy, můžu konstatovat splnění a vhodně zvolené metody. Design výzkumu včetně předvýzkumu je popsán dostatečně a odpovědně, oceňuji korektnost autorky ve smyslu uvádění „slepých uliček“, do kterých se dostala, což se v průběhu kvalitativního výzkumu může stát, ovšem hrdost autorům někdy nedovolí obeznámit čtenáře s částmi výzkumu, které nedopadly podle očekávání. U Mgr. Jirouškové pozoruji tento jev jako velmi přínosný pro mladé výzkumníky. Nabízí nám pohled na letitý výzkum jako celek, ne jenom na jeho povedené a brilantní části, čímž rozhodně přispívá rozvoji vědy a stejně tak má tento rys její práce význam pro společenskou praxi, protože v souladu s etikou výzkumu obeznamuje s celým průběhem výzkumu včetně částí, které by mohly působit jako její neúspěch.

Na druhou stranu za zcela nadbytečné a matoucí považují publikování částí výzkumu, které sloužily například jenom k ověřování funkčnosti dotazníku, tedy jestli jsou pokládané otázky pochopitelné. Autorka sama uvádí, že tyto výsledky nejsou pro výzkum relevantní, přesto je ve své disertaci uvádí v poměrně širokém rozsahu (s. 220 a dál) podobně jako na s. 246.

Mgr. Jiroušková prokazuje celou svojí disertační prací vysoké nároky na sebe jakožto na učitelku výtvarné výchovy i akční badatelku a stejně tak na své žáky. Svou letitou praxi výtvarné pedagogiky nahlíží precizně. Předloženou disertační prací přináší oboru výtvarná výchova velmi podrobné výsledky zkoumání kvalit evaluace. Za nejvýznamnější nové poznatky považují didaktickou analýzu učiva výtvarné výchovy a její následnou strukturalizaci, popis okolností, za kterých došlo k důkladnému zaměření se na schopnost autoregulace a sebehodnocení u žáků s jasným příklonem k autonomní koncepci vyučování. Zajímavý je též dílčí výsledek z předvýzkumu - srovnání kauzality pracovní činnosti a známky u dívek a chlapců (s. 75), z fáze II – postoj žáků k vlastní práci, vnímání chyby konstruktivně, ve fázi III - střet žakovského a pedagogického díla (s. 175). Ze shrnutí výsledků výzkumného šetření je pozoruhodné řazení vizuální kultury v hodinách výtvarné výchovy v závěru vyučovací jednotky a přínosným je též poznání, že styl výchovy, který autorka ve své práci reflektuje, je sociálně integrační.

Výzkum Mgr. Jirouškové je původní a originální, tudíž všechny z výsledků jejího bádání lze považovat za autentické. Pro zajištění reliability a validity výzkumu, kterého respondenty byli žáci a autorka v roli učitelky, zvolila autorka dotazníkové šetření se zaměřením na úhel pohledu dalších, náhodně vybraných výtvarných pedagogů.

Za významný přínos pro obor výtvarná výchova považují popis edukační reality, v rámci které je hodnocení žakovských prací jimi samotnými vnímáno jako žádoucí, nikoliv stresující; žáci jsou schopni nahlížet výsledky své práce ne jenom na základě hodnotících kritérií, které nabízí učitel, ale také na základě těch, na kterých koncepci se sami podílí. Zde uvedené výsledky popisuje autorka ve shrnutí od s. 262. Nutno ale stran koncepcí textu podotknout, že ve finální interpretační linii textu se zabýváme už zejména ve skutku shrnutím dosavadních interpretací a veškerých analýz, nikoliv předkládáním nových tabulek a grafických znázornění. Ty měly být popsány v textu o úroveň níž.

Za nejméně propracovanou považuji část disertace *Teoretická východiska*. Zmíněná část sice splňuje nároky na historicitu, aktuálnost, bohatost zastoupení autorů ze širokého spektra oborů, které ke zvolené problematice mají co říct, avšak informace často stojí vedle sebe bez provázání, myšlenky ztrácí koherenci a přínos který měla kapitola mít, ruší místa se zcela nelogickou interpunkcí, což činí text nepřehledným. Zmíněné zdroje však mají své opodstatnění, autorka zachází dále v textu i ve své výuce s uvedenými východisky s porozuměním a s ohledem na ně. Prakticky tedy považuji zmíněný nedostatek za zkratkovité zpracování teorie, které však nemělo ambici být hlavním pojednáním a kterého didaktickou znalost obsahu autorka prokazuje. V případě dalšího publikování disertace v plném rozsahu doporučuji *Teoretická východiska* k přepracování.

Zpřehlednit by zasloužila i výzkumná část, např. není jasné, proč autorka zmiňuje formulaci výzkumných otázek na stranách 13 – 14, dále 52, 90, 117 – 118, 124, 143, 157 v naprosto totožném znění, přičemž čtenář se u tak klíčových formulací zastaví, zkoumá a dohledává, jestli a proč došlo k případným změnám ve zněních a výsledkem je, že nedošlo. Tudíž by stačila zmínka, že ani po uvedených zjištěních nebylo nutno výzkumné otázky měnit a v případě nutnosti je znovu uvádět, použít alespoň v některých případech textový odkaz.

Oceňuji snahu autorky stavět svůj výzkum převážně na své praxi a svém bádání, nicméně v teorii oboru výtvarná výchova je poměrně široká nabídka uspořádání již zavedených hodnocených oblastí procesu výuky výtvarné výchovy od renomovaných teoretiků oboru, ke kterým by bylo příhodné se skrze nové výzkumné šetření důkladněji vymezit, čímž by byl příspěvek oboru v tomto směru jasnější a uchopitelnější. Nejobvyklejší kategorie v hodnocení jsou oblast tvorby, reflexe a získávání nových poznatků což vybízí k mnohem ucelenějšímu náhledu než kategorie, díky kterým je provedeno srovnání kritérií hodnocení v tab. č. 16 (s. 148 téměř totožné znění tab. č. 29 s. 211 – 212 a její kopie na s. 260, dále opět stejný obsah s nepatrnými odchylkami na s. 273 – 274 a ihned na to na s. 274 – 275 s jasnější specifikací, nicméně opět bez významných změn). Jedná se o „pedagogické hledisko“, „hodnocení tvořivosti“ a „technické řešení jednotlivých zadaných problémových úloh“ u kterých je patrná nesourodost a následně bohužel je obtížné vyčíst, oč autorce jde, mimo evidentní srovnání kritérií hodnocení z perspektivy žáků a učitelů.

S ohledem na míru závažnosti výše uvedených vyjádření konstatuji, že disertační práce Mgr. Jany Jirouškové splňuje podmínky kladené na tato řízení.

Doporučuji k obhajobě.

Otázky k obhajobě disertační práce:

- Součástí projektového i problémového vyučování je též transmisivní výuka. Jak se do evaluační reality žáků promítají dovednosti a znalosti získávané typicky transmisivním přístupem?
- Jaký zásadní rozdíl lze vnímat u autoevaluace žáků s rozšířenou a běžnou výukou výtvarné výchovy?
- K rozdělení tříd na výtvarné a studijní došlo v průběhu zahájení výzkumu v letech 2013 – 2014. Bylo možno třídy pojmenovat jinak? Jsou výtvarné třídy považovány za nestudijní? Pokud vnímáme důležitost našeho oboru, nebylo by vhodnější pojmenování tříd „s rozšířenou výukou matematiky a českého jazyka“ a „s rozšířenou výukou výtvarné výchovy“, podobně jako je uvedeno na str. 201?
- Na co by se autorka doporučila soustředit, pokud by byl ze strany dalších doktorandů zájem pokračovat v bádání na uvedeném tématu? Jak by zněly navazující, nové výzkumné otázky, případně jaký výzkumný terén by autorka doporučila zvolit?

V Hradci Králové, 12. 6. 2019